

EPONIMIZACIJA U DRUŠTVENIM ZNANOSTIMA: MERTON I SOCIOLOGIJA EPONIMIZACIJE

Slaven RAVLIĆ
Pravni fakultet, Zagreb

UDK: 316:001
303.01

Pregledni rad

Primljeno: 16. 5. 2005.

U radu se nastoji analizom Mertonovih prinosa sociologiji eponimizacije, kao bitnom dijelu njegove sociologije znanosti, uputiti na širi teorijski okvir za istraživanje procesa eponimizacije u društvenim znanostima te upozoriti na neke posebne značajke toga procesa u pojedinim znanostima. Merton je pokazao da eponimizacija, kao važan institucionalni mehanizam priznavanja znanstvenih doprinosa, čini dio sustava poticanja razvoja u znanosti i osobite naravi vlasništva u znanosti, jer daje veliku i trajnu institucionalnu nagradu znanstvenicima. Tu osobitu narav eponimizacije Merton je izrazio eponimom Matejev efekt, koji iskazuje kumulativni učinak priznanja doprinosa i stjecanja znanstvenoga vlasništva. U radu se pokazuju mogućnosti Mertonova pristupa u analizi eponimizacije u društvenim znanostima, gdje eponimizacija nije samo nagrađivanje zaslužnih nego i socijalno etiketiranje i kažnjavanje. Pritom se uočavaju specifičnosti eponimizacije u društvenim znanostima, načina proizvodnje društvenoznanstvenih eponima i oblika njihove socijalne recepcije te zamjetne razlike između njih s obzirom na djelovanje Matejeva efekta.

Ključne riječi: eponimizacija, eponimi, sociologija znanosti, Matejev efekt, društvene znanosti

✉ Slaven Ravlić, Pravni fakultet, Trg maršala Tita 3,
10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: slaven.ravlic@lzmk.hr

UVOD

Brojnim svojim radovima, posebno studijama i esejima uključenim u knjigu *Sociologija znanosti* (1973.), američki sociolog Robert Merton (1910. – 2003.) toliko je snažno utjecao na razvoj sociologije znanosti da ga mnogi smatraju njezinim utemeljiteljem. Upravo je na tom području Merton dao pionirski doprinos sociologiji eponimizacije, proučavanju procesa nastajanja eponima – znanstvenih naziva skovanih prema imenu neke osobe. Osim toga, on je u sociologiju uveo dva važna eponima: Matejev efekt i Thomasov teorem. Ipak, Mertonov rad na proučavanju eponima i eponimizacije u znanosti malo je poznat. Izostalo je vrednovanje toga rada u okviru ukupnoga Mertonovog djela, a još više nastojanja da se istraži problematika koju je on započeo. O eponimima i eponimizaciji u sociologiji i u drugim društvenim znanostima malo se piše, a Mertonov doprinos, koji čini ključni dio njegove sociologije znanja, ostao je nepoznat izvan uskoga kruga specijalista, uglavnom bibliografa i leksikografa.

Iako je smišljanje eponima drevna praksa, počeci koje se pripisuju Asircima, većina eponima koje danas rabimo uvedena je od 17. stoljeću kao rezultat uspona moderne znanosti. Ruffnerov *Eponyms Dictionaries Index* (Ruffner, 1984.) navodi više od dvadeset tisuća riječi u engleskom jeziku koje potječu od imena ljudi, od čega opet više od polovice pripada znanosti. U znanostima situacija je različita. Virgil Diodato (Diodato, 1984.) pokazuje da 4,4% naslova psihologijskih članaka i čak 34% naslova matematičkih članaka sadržava barem jedan eponim. U nekim znanostima eponimizacija je normalan proces znanstvenoga priznanja. Tako se u prirodnim i medicinskim znanostima eponimiziraju osobe povezane s nekim otkrićem ili izumom koji je snažno utjecao na napredak znanosti. Eponimi su ponajprije predmet sustavna bavljenja u medicinskim znanostima. To se najjasnije vidi po eponimskoj leksikografiji. U medicini postoje opći medicinski eponimski rječnici, kakav je npr. poznati *Rječnik medicinskih eponima* (1989.) Barryja Firkina i Judith Whitworth, zatim postoje brojni specijalizirani rječnici pojedinih medicinskih disciplina (npr. anatomije, dermatologije, neurologije, ortopedije), a i web stranice medicinskih eponima, pa tako poznata web stranica *Who Named It?* (<http://www.whonamedit.com>) sadržava više od 6000 eponima u medicini koji su povezani sa 2500 osoba.

U društvenim je znanostima malo takvih rječnika. Među malobrojnim izdvaja se Trahairov *Rječnik eponima s biografijama u društvenim znanostima* (Trahair, 1994.) te specijalizirani Zusneov *Eponimi u psihologiji: rječnik i biografski izvor* (Zusne, 1987.). Rijetki su i znanstveni radovi o eponimima i eponimizaciji. Oskudna eponimska literatura uglavnom se sastoji od studija

slučaja o kojima raspravlja: tko su ljudi "iza" eponima, kolika je važnost pojedinih eponima te pouzdanost činjenica i podataka o eponimu ili osobi po kojoj je nastao (Fernández-Cano i Fernández-Guerrero, 2003., 198). Izostaje cjelovitija rasprava o eponimizaciji i eponimima u društvenim znanostima, o njihovu značenju i o specifičnostima procesa eponimizacije. Kao da je Mertonov rad prošao nezapaženo.

U ovom ćemo radu nastojati, prvo: istaknuti važnost eponimizacije u znanosti, drugo: prikazom Mertonovih uvida uputiti na mogući teorijski okvir za socijalno istraživanje eponima i eponimizacije te treće: upozoriti na neke opće i specifične značajke toga procesa u pojedinim društvenim znanostima.

EPONIMIZACIJA U ZNANOSTI

Eponimizacija označuje proces nastanka eponima (imenoprimatelja) od imena osobe (imenodavatelja). U tom procesu imenodavatelj i eponim nastao po njemu mogu biti povezani na izravan, neizravan ili arbitraran način. Veza je izravna ako je imenodavatelj svojom djelatnošću u izravnom odnosu s imenoprimateljem (eponimom), tj. ako je djelovao tako da eponim izražava njegovu djelatnost. Veza između imenodavatelja i eponima neizravna je kad imenodavatelj nije u izravnu odnosu sa sadržajem eponima, ali je taj sadržaj blizak području njegove djelatnosti. Izravna i neizravna veza najčešće su u znanosti, gdje se mnoge pojave, procesi i pojmovi nazivaju imenima znanstvenika i njima u čast, pa eponimi izravno ili neizravno govore o njihovoj djelatnosti. Napokon, treći, u znanosti rijedak, ali u drugim područjima čest slučaj, jest onaj u kojem imenoprimateelj nije ni u izravnoj ni u neizravnoj vezi s imenodavateljem. To znači da se sadržaj pojma eponima ne nalazi u području djelatnosti imenodavatelja. To se događa kad se imenima poznatih osoba imenuju neke pojave s kojima oni nemaju nikakve veze, ali se to čini ponajprije njima u čast ili iz drugih razloga (Mršić, 2000., 7-12).

Eponimizacija se jezično odvija na nekoliko načina. Jedan je od njih onaj u kojem ime osobe, imenodavatelja, postaje imenoprimateelj – eponim, pa je razlika samo u tome da se počinje pisati malim slovom (npr. Tesla – tesla), ili se tek prilagođuju jeziku u koji se primaju i u kojemu postaje normalne riječi (npr. u hrvatskom jeziku Pascal – paskal). U tom slučaju eponim može postati najviši oblik priznanja imenodavatelju, što je najčešće u znanosti, jer je ta veza zbog poznatosti osobe i njezina odnosa sa sadržajem eponima općepoznata. Ali ponekad se ta veza potpuno gubi, pa eponim postaje opći pojam čiju vezu s imenodavateljem poznaju tek znalci (npr. *Boycott* – bojkot). Drugi je put da se ime pretvori u pojam izveden iz imena, a u kojem se eponim više ili manje je-

zično udaljuje od imenodavatelja, što se odnosi na neki postupak, proces, sustav ideja i dr. (npr. pasterizacija, *gerrymandering*, marksizam). Treći, vrlo čest, način jest nastanak eponima koji se sastoji od dviju ili više riječi, kojima je označena zasluga imenodavatelja na nekom području ili neki njegov doprinos ili pak po njemu nazvana institucija ili pojava (npr. Parkinsonova bolest, Nobelova nagrada). Obično se u eponimizaciji može uočiti nekoliko faza, pri čemu eponim često stječe samostalan status, pa čak gubi vezu sa svojim izvorom, obilježjima imenodavatelja (Thomas, 1992.; Fernández-Cano i Fernández-Guerrero, 2003.).

Zašto je eponimizacija važna? Dosadašnja proučavanja, posebno medicinskih eponima, govore da su eponimi osobito korisni u stručnoj terminologiji. Eponimiziranje određenije vezuje sadržaj pojma s njegovim nazivom te daje veću mogućnost ispravne tvorbe pojma. Zbog komunikacijskoga procesa jezik mora biti jednostavan i praktičan. Usto je u znanosti osobito važna točnost i jednoznačnost. Tu se teži jeziku u kojem, kako je to još u 17. st. iskazao Jan Komenský, "riječi imaju definitivno i jednosmisleno značenje, svaki sadržaj ima svoj izraz i obrnuto" (Eco, 2004., 190). Upravo nas eponimi u znanosti mogu približiti tom idealu. Njima se uspostavlja veće suglasje između izraza i sadržaja. Prednosti uporabe eponima jesu u tome što upotreba jednostavnoga naziva umjesto šire sadržajne sintagme bolje može objasniti samu tu sintagmu i njezine najvažnije odrednice. Pri tome komunikacija postaje učinkovitija, a ograničuju se mogućnosti pogrešne interpretacije.

Međutim, znanstveno proučavanje eponimizacije, odnosno procesa nastanka eponima, ima i dvije druge važne zadatke. Prvo, proučavanje eponimizacije pridonosi razumijevanju procesa nastanka i širenja znanstvenih spoznaja, zapravo načina na koji se znanost stvarno razvija učenjem iz rasta znanstvenih ideja, a posebno nastanka i mijena današnjega razumijevanja tih ideja (Govindarajan i Rao, 1993., 340-46). Drugo, proučavanje eponimizacije prinos je razumijevanju možda najpersonalnijega načina priznavanja znanstvenika i znanstvenih rezultata. U tome je nezaobilazan Mertonov doprinos. U svom poznatom prvom članku o Matejevju efektu ("The Matthew effect in science"), objavljenom u časopisu *Science* 1968. (Merton, 1973.), Merton primjećuje da je eponimizacija najviši stupanj priznanja u znanosti, istodobno najteži koji se može postići i možda najprimjetljiviji tip institucionaliziranoga priznanja. To je i jedan od posljednjih tragova humanizma koji se još održava u impersonaliziranom društvu kojim sve više i više vladaju oblici (pojave).

U eponimizaciji u znanosti teorije, načela, zakoni, izumi ili postupci imenuju se znanstvenikovim (izumiteljevim) imenom. Na taj je način ime izuma izvučeno iz imena osobe koja

ga je izumila ili prva opisala (Fernández-Cano i Fernández-Guerrero, 2003., 197). Stoga je eponimizacija istodobno najvredniji i najteži evaluacijski orijentir, jer socijalno priznaje kreatore, nagrađujući ih za originalnost tako da ih ovjekovječuje povezujući njihovo ime sa svime što su pronašli, a sam je taj proces dugovječan, jer se nastanak, prihvaćanje i održanje eponima ne događa preko noći. Naime, proces je dugotrajan bez obzira na to kad je eponim nastao, odmah nakon otkrića ili znatno kasnije, jer se on mora održati i potvrditi. Zato su eponimi vrijedan socijalni dar koji znanstvena zajednica i društvo dodjeljuje osobama nakon duga kritičkoga preispitivanja, čineći ih besmrtnima, poznatima i nakon njihove fizičke smrti, jer je njihovo otkriće ili izum obogatilo znanost i postalo općim dobrom. U članku "Priorities in scientific discovery" iz 1957. Merton tvrdi da je eponimiziranje možda najveća nagrada koju znanstvenici uopće mogu dobiti, "najtrajnija i možda najprestižnija vrsta priznanja institucionaliziranoga u znanosti" (Merton, 1973., 300). Ta je nagrada vrlo rijetka, namijenjena je samo rijetkima. Eponimi su za Mertona dio sustava nagrađivanja u znanosti. Daleko od toga da žele ostati nepoznati u svom radu, znanstvenici rade da postignu priznanje ponajprije na svom području, priznanje svojih kolega. U znanosti, eponimi ovjekovječuju izvornoga mislioca, kreativnoga genija, "upisuju njegovo ime u zlatnu knjigu prvaka" (Merton, 1973., 302). U procesu priznanja znanstvenih doprinosa djeluje i kumulativni efekt, koji je Merton opisao eponimom Matejev efekt, a koji se zasniva na izreci evanđelista Mateja u iskazu "Povjereni talenti" (Matej 25:14-30), točnije na njegovu 29. stihu: "Jer svakomu tko ima dat će se još pa će obilovati, a onomu tko nema oduzet će se i ono što ima" (*Biblija*, 1993., 959). Taj efekt pokazuje da se priznanje znanstvenicima za njihove doprinose uvećava njihovim prije postignutim priznanjima, pa za istovrijedni doprinos priznatiji znanstvenici dobivaju više od manje priznatih znanstvenika. Eponimizacija je stoga za Mertona jedan od najvažnijih institucionalnih mehanizama priznavanja znanstvenih doprinosa, a time i poticanja napretka znanosti.

Međutim, eponimizacija izaziva mnoge kritike. Obilježavanje nečijeg imena eponimom nije jamstvo besmrtnosti. Tako su, primjerice, u botanici eponimska imena dobile i osobe koje malo tko priznaje kao znanstveno važne. Prema *Eponyms Dictionaries Index* (Ruffner, 1984.), osoba uz koju je vezano najviše eponima jest malopoznati francuski kemičar Georges Denigès (1859. – 1935.) sa sedamdeset i osam eponima povezanih s njegovim imenom. (Ne navodi ga ni jedna ozbiljnija opća enciklopedija, pa tako ni *Britanska* ni *Hrvatska enciklopedija*.) Istina, sljedeća imena na toj listi potvrđuju Mertonovu dijagnozu. Drugi je na toj rang-listi slavni Carl Friedrich Gauss (1777. – 1855.) sa pedeset i šest eponima. Blažena Djevica

Marija zauzima treće mjesto sa pedeset i pet eponima, a na četvrtom je mjestu Albert Einstein sa četrdeset i osam eponima, potom slijede Isus Krist i Isaac Newton, svaki sa četrdeset i pet eponima. Proces eponimiziranja nije jednostavan ni pravocrtan, a eponimi nisu tek rezultat nagrade za velike zasluge. Neki poznati znanstvenici nikad nisu dobili tu čast. Autori s golemom produkcijom, poput Edisona, nisu postigli eponimiziranje, dok su manje poznati autori postigli to vrijedno priznanje (npr. Bunsen, koji je izumio jednostavnu alkoholnu svjetiljku koja se prije toga upotrebljavala uglavnom u kemijskim laboratorijima). Odatle je osnovna kritika eponimiziranja da ono nije pogodna evaluativna forma. Eugene Garfield (Garfield, 1983.) navodi još neke kritike eponimiziranja. Ponekad pripisani eponim ne odgovara istini. Poznat je primjer naziv Amerika, koja bi se stvarno trebala zvati Kolumbija. Odatle potreba da se ispita povijest svakog eponima kako bi se utvrdilo koja osoba doista zaslužuje nagradu. Često je eponim nastao ne po stvarnom kreatoru (začetniku ili izvornom opisivaču) nego po osobi koja je priznala važnost izuma ili ga učinila popularnim. Značajna je i kritika eponimizacije kao znanstvenoga priznanja s feminističkoga stajališta. Naime, dokazuje se da je i tu na djelu paradigma patrijarhata, jer tek je nekolicina žena eponimizirana. Isto tako može biti prijeporno kad se po jednom autoru daje ime raznim otkrićima (postoje slučajevi dvostrukih ili trostrukih otkrića) ili kad eponim ne opisuje na jasan način određenu pojavu. Stoga se, tvrde kritičari, eponimi rijetko proučavaju zbog svoje heurističke vrijednosti, nego kad ih rabimo, mi govorim jezikom šifri, upotrebljavamo kodne riječi i tajni jezik ili čak skriveni žargon. Nadalje, ispravan se eponim teško određuje, jer su mnoga otkrića rezultat rada više autora, i to iz raznih zemalja. Odatle može nastati "eponimski rat", koji može imati obilježja nekog oblika nacionalizma. Prethodnim kritikama eponimizacije kao evaluativnoga mehanizma može se dodati prolazan karakter eponima, jer većina njih brzo iščezne, a samo ih se dio održi. Stoga se problematika eponima mora promatrati iz šire sociološke i povijesne perspektive (Fernández-Cano i Fernández-Guerrero, 2003., 199).

Eponimi su ponekad rezultat niza povoljnih okolnosti, koje slijede jedna za drugom. Oni nagrađuju otkrivaatelje ili opisivače. No koji put osoba koja je povezana s otkrićem nije ona koja ga je prva opisala ili su ga opisale istodobno dvije osobe u raznim zemljama, neovisno jedna o drugoj, ili je pak ime ostalo, iako postoji osporavanje prinosa osobe po čijem je imenu eponim nastao. Kako bi održali evaluacijsku funkciju eponimizacije, Peter Turnpenny i Ron Smith napravili su razliku između pravih i pogrešnih eponima prema kriteriju znanstvene validnosti (Turnpenny i Smith, 2003.). Pravi, ispravni

eponimi jesu oni čiji je naziv u skladu sa znanstveno utvrđenom istinom o njegovu podrijetlu, dok postoje i pogrešni eponimi, kad je nekomu pripisano nešto za što nema odlučujućih zasluga ili nisu priznate utvrđene zasluge nekoga drugog ili je pak naziv ušao u uporabu neovisno o vrednovanju zasluge (npr. Münchhausenov sindrom). U ovom drugom slučaju eponimizacija pogrešno prikazuje znanstvenu povijest i onemogućuje znanstvenu upotrebu eponima. Zato autori inzistiraju na upotrebi samo pravih eponima, gdje je eponimizacija rezultat procesa točnog identificiranja osobe (ili osoba) koja ima pravo na eponimsko priznanje.

S druge strane, pokazujući evaluacijsku ograničenost eponimizacije, Stephen Stigler je postavio kao zakon u sociologiji znanosti da ni jedno otkriće ili izum nije nazvano po njegovu izvornom (prvom) otkrivaču (Stigler, 1980.; vidi i Merton, 1965.). Taj je zakon sam autor nazvao Stiglerov zakon eponimizacije, a najjednostavniji je njegov oblik: "Ni jedno znanstveno otkriće nije nazvano po njegovu izvornom otkrivaču." Stigler je svoj "zakon" nastojao dokazati znanstvenim mjernim jedinicama nazvanima po ljudima koji nisu bili njihovi izvorni pronalazači, primjerice vat, volt i om. Stiglerov zakon vrijedi zato što eponimi u prirodnim znanostima nastaju dugo nakon otkrića ili barem s velikim odmakom od izvornoga događaja, "kuju" ih oni koji općenito nisu dobro obaviješteni o izvoru fenomena i koji teže priznati individualnu opću zaslugu, a ne toliko posebno dostignuće. Stigler proširuje svoj zakon na druga područja i zanima ga što sve utječe na nagrađivanje nekim eponimom. Vremenski razmak između otkrića i nagrade? Važnost otkrića? Država ili kultura u kojoj je došlo do otkrića? Institucije povezane s otkrićem? Odatle slijedi potreba pozorna ispitivanja veze imenodavatelja i imenoprimalatelja (eponima). Svaki eponim zahtijeva da se ispita povijesna veza između onoga što on sadržava i onoga tko je sadržaj formulirao ili se pretpostavlja da ga je formulirao. Zašto je nešto nazvano po nekome i kako se to zbilo? Tko daje imena otkrićima ili teorijama? Učenici ili tko drugi? To je važno istražiti jer se time otkriva važan proces u znanosti. Za dio tih pitanja odgovor ili barem naznake za njega mogu se naći u djelu Roberta Mertona.

MERTON I SOCIOLOGIJA EPONIMIZACIJE

Mertonovi najvažniji doprinosi proučavanju eponimizacije skupljeni su u knjizi *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations* (1973.), gdje zaključuje da je "eponimnost, a ne anonimnost, standard" priznavanja u znanosti te da eponimi osiguravaju jedan od najvažnijih i najtrajnijih institucionalnih nagrada koje znanstvenici mogu dobiti (Merton, 1973., 300-302). Postići eponimnost moćna je snaga koja oblikuje to-

čku na kojoj se psihološki motivi znanstvenika susreću sa zahtjevima i nagradama znanstvenoga sustava. Merton rangira eponime za znanstvenike i smješta na prvo mjesto one ljude po kojima je nazvano neko razdoblje – npr. njutnovsko doba, darvinistička era, freudističko razdoblje. Na sljedećem su rangu oni ljudi koji su uspostavili novu znanost – npr. Herbartova pedagogija ili herbartizam, Wundtova psihologija. Na trećoj su razini teoremi i zakoni, tehnički instrumenti i hipoteze – npr. Rorschachov test, Lorenzova krivulja, Bogardusova ljestvica socijalne distance (Merton, 1973., 298-299). Ovaj opći uvid upućuje na smjer Mertonove analize eponimizacije.

Analizu Mertonova doprinosa sociologiji eponimizacije možda je najbolje započeti prikazom njegovog izuma i objašnjenja eponima Matejev efekt (Merton, 1973., 1988., 1995.). Taj se efekt određuje kao obrazac povjerenja dan znanstvenom radu, koji pokazuje da stupanj priznanja među znanstvenicima ima tendenciju da bude samopojačavajući, pozitivno i negativno. Merton je, označujući Matejevim efektom iskaz evanđelista Mateja o davanju onima koji imaju kako bi obilovali i oduzimanju onima koji nemaju, izrazio glavni uvid sociologije znanosti o nastajanju znatnih porasta u priznanju za neke doprinose već cijjenjenih znanstvenika, a sprečavanju priznanja onima koji su kasnije postali naglo poznati, kao što su npr. dobitnici Nobelove nagrade. Istraživanja pokazuju da važan rad dobiva priznanje bez obzira na to tko ga proizveo, dotad nepoznat ili cijjenjen znanstvenik, ali i da na brzinu njegove difuzije utječe autorova reputacija.

Merton je do ovih uvida došao na temelju istraživanja Harriet Zuckerman o nobelovcima u SAD-u (Merton, 1973., 439), u kojima se došlo do zaključka da eminentni znanstvenici dobivaju nerazmjerno veliko priznanje za svoj doprinos znanosti, dok relativno nepoznati znanstvenici dobivaju nerazmjerno malo za svoje povremeno važne doprinose.¹ Priznanja se daju već slavnim ljudima. Brojni su primjeri izvanrednih radova koji su nastali u suradnji dvojice ili više znanstvenika te koji su postali "klasiци po citiranosti", ali su se osjetne razlike pojavile ovisno o poretku autora, o tome tko je prvi potpisani, jer po njemu rad može biti još citiraniji. Tako su dvojica biologa, R. C. Lewontin i J. L. Hubby, opisali vlastito iskustvo dvaju poznatih članaka koje su napravili zajedno. Jedan je članak citiran 310 puta, a drugi 525 puta. Prvi opisuje metodu, a drugi daje detaljne rezultate primjene metode. Članci su objavljeni u dva broja istoga časopisa, a razlika je bila u tome što je u prvome kao prvi autor naveden Hubby, a u drugome Lewontin, a u to je vrijeme Lewontin bio poznati znanstvenik s dugogodišnjom karijerom, a Hubby je bio manje poznat (Merton, 1988., 608). To je povezano s Garfieldovim istraživanjima citiranosti. Tek malen dio radova postiže veću citiranost, što je

povezano s kumulacijom prednosti. Na temelju 19 milijuna članaka objavljenih na području fizike i biologije između 1961. i 1980. Garfield je pronašao da je samo 0,3 posto njih citirano više od sto puta, oko 2,7 posto citirano je između 25 i 100 puta, dok je na drugom kraju oko 58 posto članaka citirano samo jedanput u tih 20 godina (Garfield, 1985., 176). Stephen Cole je na uzorku američkih medicinskih znanstvenika primijetio da što je veća autorova znanstvena reputacija, vjerojatnije je da će radovi približno jednake vrijednosti dobiti brže priznanje znanstvene javnosti, citiranjem u godini nakon objavljivanja. Prethodna reputacija autora povećava brzinu širenja njegovih doprinosa (Merton, 1988., 613).

Problem kumulativne prednosti u znanosti Merton razmatra kao socijalni proces kroz koji se razne vrste mogućnosti za znanstveno istraživanje, kao i simboličke i materijalne nagrade za to istraživanje, akumuliraju za individualne znanstvenike i za organizacije angažirane u znanstvenom radu. Merton taj problem povezuje s problemom specifičnoga karaktera intelektualnoga vlasništva u znanosti, koji se sastoji u paradoksu da se u znanosti privatno vlasništvo uspostavlja tako da se njezina supstancija slobodno daje onima koji se žele njome koristiti. Ta dva fenomena Merton povezuje u svojoj teoriji Matejeva efekta u drugom članku o tom efektu (Merton, 1988.). Matejev efekt primjenjuje se na raznim područjima, on jednostavno upućuje na sve veću nejednakost bogatstva. Merton ga analizira na pitanju kumulativnih prednosti u znanosti, pri čemu je riječ o kumulaciji prednosti koja nije rezultat razlike u doprinosima. Odakle razlike u bogatstvu znanstvenika? Kakva je priroda vlasništva u znanosti? Što je distinktivna priroda novca na tom području? Za Mertona, sustav kovanja novca u znanosti temelji se na javnom priznanju nečijega znanstvenog doprinosa, i to od kvalificiranih plemića. Znanstvena moneta dolazi u raznim denominacijama. Najveća i najrjeđa u ponudi jest priznanje simbolizirano eponimima za cijelu jednu epohu u znanosti, pa tako govorimo o Newtonovu, Darwinovu, Freudovu, Einsteinovu i Keynesovu vremenu. Znatno je niži stupanj ispod toga, ali na samom vrhu priznanja u naše doba, Nobelova nagrada. Potom slijede razni stupnjevi eponima, nastali povezivanjem imena znanstvenika uza sve ili dio onoga što su pridonijeli, a obuhvaćaju tisuće eponimskih zakona, teorija, teorema, hipoteza i konstanti, kao što su Gaussovi teoremi, Paretova distribucija ili Ginijev koeficijent. Uz to dolaze razni drugi oblici priznanja što ih dobiva mnogo više znanstvenika – izbor u znanstvena društva, medalje, nagrade svih vrsta, imenovanje na katedre itd. (Merton, 1988., 619-20).

Merton dokazuje da se kognitivno bogatstvo u znanosti sastoji u povećanju i mijenjanju fonda znanja. Socijalno zasnovani medij dohotka znanstvenika ima oblik kuglica pri-

znanja kolega koje se skupljaju u ugledno bogatstvo. Ta nas ideja usmjerava prema pitanju osobita karaktera intelektualnoga vlasništva u znanosti. U znanosti se nečije privatno vlasništvo uspostavlja tako da se njegova supstanca daje drugima. Objavljivanjem vlastitih rezultata, znanstvenih doprinosa, znanstvenici ih čine dostupnima svima koji ih žele i mogu iskoristiti. Ključni element slobodne i otvorene komunikacije u znanosti Merton je u članku "Science and technology in a democratic order" iz 1942.² opisao kao "komunizam" (Merton, 1973., 273-275). On je tvrdio da je Marxova ideja komunizma, kao zajednice u kojoj je ostvareno načelo "od svakoga prema sposobnostima, svakome prema potrebama", oдавно postala institucionalizirana praksa u komunikacijskom sustavu znanosti. To nije stvar posebne ljudske prirode znanstvenika, njihova prirodnoga altruizma, nego su u znanosti razvijeni takvi institucionalizirani aranžmani kako bi motivirali znanstvenike da slobodno pridonose općem bogatstvu znanja prema svojim sposobnostima, na isti način kao što mogu slobodno uzimati od zajedničkoga bogatstva ono što im treba. U znanosti fond znanja ne iščezava intenzivnom upotrebom članova znanstvene zajednice, tu nema fenomena erozije, potom uništenja zajedničkoga resursa individualno racionalnom, a kolektivno iracionalnom upotrebom. U znanstvenoj zajednici uzimanje i davanje povećava zajednički fond znanja.

Struktura i dinamika toga sustava za Mertona se izražavaju u posebnosti znanstvenoga vlasništva. Vlasnička prava odgovaraju znanstvenom etosu komunizma.³ Zahtjev pojedinoga znanstvenika na "svoje" intelektualno "vlasništvo" ograničen je na priznanje koje mu se daje ovisno o značaju prinosa zajedničkom fondu znanja. Kako je pozitivno priznanje kolega temeljni oblik ekstrinzične nagrade u znanosti, sve druge ekstrinzične nagrade, kao što su novčani dohodak od djelatnosti povezanih sa znanostima, napredovanje u hijerarhiji znanstvenika, širi pristup ljudskom i materijalnom znanstvenom kapitalu, proizlaze iz toga. Upravo središnja važnost priznanja kolega pokazuje važnost citiranja i referenci. Naime, propust da se citira izvorni tekst koji netko široko navodi ili se na njega oslanja postaje socijalno određen kao krađa, kao intelektualno potkradanje ili, kako je to bilo poznato barem od 17. st. – kao plagijat. Plagijat uključuje oduzimanje neke vrste privatnoga vlasništva, koje je čak tako zakleti zagovornik ukidanja privatnoga proizvodnog vlasništva, kakav je bio Karl Marx, strasno priznavao kao neotuđivo vlasništvo (što se vidi iz *Predgovora* prvom svesku *Kapitala*). Referenca na izvor ima i instrumentalnu i simboličku funkciju u prijenosu i uvećavanju znanja. Instrumentalnu, jer nam govori o radu koji nismo znali prije, koji može pobuđivati naš daljnji interes, a simbolička registrira u trajni arhiv intelektualno vlasništvo

poznatog izvora priskrbajući kuglicu priznanja kolega na zahtijevano znanje, prihvaćeno ili brzo odbačeno, što je učinjeno u tom izvoru. To stvara socijalno poticajan sustav, mimo intrinzičnog interesa za istraživanja, za nastojanja da se stvori dobar znanstveni rad i za njegovo pretvaranje u zajedničko vlasništvo dostupno svima koji se njime mogu koristiti, kao što običajno pravo podupire obvezu dijela korisnika da priskrbe nadoknadu priznanja kolega s referencom na taj do-
prinos.

Eponimizacija za Mertona označuje logičnu kariku u tom sustavu. U članku "The Thomas Theorem and the Matthew Effect" on ističe da je "eponimizacija u znanosti praksa priljepljivanja imena znanstvenika uz ono što su oni otkrili ili se vjeruje da su otkrili", kao što su Boyleov zakon, Rorschachov test, Ginijev koeficijent i Thomasov teorem (Merton, 1995., 379). Proučavanje pojedinog eponima znači bavljenje nekom epizodom u socijalnointelektualnoj povijesti neke ideje, svojevrsna biografija ideje, analiza socijalnoga mehanizma difuzije navedene ideje izvan uskog okvira u kojem dolazi u znanstvenom članku. Merton navodi primjer eponima Thomasov teorem, u nastanku kojega je imao važnu ulogu, pa mu se i pripisuje stvaranje toga eponima. Merton pokazuje da je osnovna ideja zapravo vrlo stara. Pritom on citira Epikteta: "Ono što čovjeka uznemiruje i uzbunjuje nisu same stvari, nego njegova mišljenja i maštanja o tim stvarima." U smislu Stiglerova zakona, teorem se mogao nazvati Epiktetov zakon. No ako i nije bilo prilike čitati Epikteta, netko ga je mogao dobiti posredno iz Schopenhauera iz 1851. Međutim, za Mertona to samo pokazuje lakoću kojom se kad je neka ideja izložena, mogu identificirati njezine stvarne ili prividne anticipacije, odnosno naslućivanja. Takva pripisivanja ne pomažu razumijevanju povijesnoga razvoja ideja. Zato Mertona više zanima sam proces formuliranja ideje, njezina prihvaćanja i širenja. U spomenutom slučaju ideju koja je nazvana teoremom precizno je formulirao sociolog William Thomas 1928. u obliku formulacije "ako ljudi definiraju situacije kao realne, one su realne u svojim posljedicama". To je bila formulacija teorema, a sve kasnije je povijest njegova prihvaćanja i njegova nazivanja imenom pravog izumitelja – eponimizacija, što je i bila osnovna Mertonova zasluga u nizu članaka od 1938., kad ga je u članku "Science and the social order" nazvao "W. I. Thomasov sociološki teorem", do 1995., kad je članku "Thomas Theorem and the Matthew Effect" iscrpno objasnio povijest njegova nastanka. Merton je pritom vlastitim primjerom kovanja, objašnjenja i širenja tog eponima, i to dulje od pola stoljeća, pokazao koliko je proces eponimizacije važan mehanizam u znanosti i koliko su eponimi zanimljivo područje sociološkog istraživanja.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 1151-1176

RAVLIĆ, S.:
EPONIMIZACIJA...

Eponimizacija kao najveće personalizirano priznanje nekom znanstveniku samo je dio procesa institucionaliziranoga poticanja rasta znanja. No za Mertona taj proces ima i drugu stranu. U članku iz 1995. Merton povezuje svoju ideju eponimizacije kao najvećega priznanja u znanosti i svoju ideju (iz prvoga članka o Matejevju efektu 1968.) o "brisanju uključivanjem" (*obliteration by incorporation*) kao procesu depersonalizacije znanstvenih dostignuća u obliku njihova pretvaranja u opće znanstveno naslijeđe. Tu ideju on sada opisuje kao posebnu eponimsku varijantu koja kao brisanje uključivanjem podrazumijeva i autora i originalni izvor. Taj se neplanirani socijalni mehanizam sastoji u tome što korisnici i širitelji nekoga posebnog djelića znanja postaju toliko zbliženi s njegovim izvorima da to "uzimaju kao istinu i za svoje čitatelje. Da ne bi vrijeđali obrazovanost tih čitatelja, oni više ne navode originalni izvor". Tako se zbiva s mnogim konceptima i teorijama. Ali ondje gdje su znanstveni doprinosi eponimizirani, brisanje zahvaća jedino njihov originalni bibliografski izvor, ali ne i njihove autore. Merton tvrdi da kada nova ideja nije eponimizirana, njezin je izvor mnogo vjerojatnije, mnogo brže i mnogo šire izbrisan. Čak i kad su eponimizirani, takvim individualnim doprinosima u procesu standardizacije znanja prijeti opasnost od djelomična brisanja individualnoga doprinosa. Merton ga vidi u procesu citiranja, u kojem se ne uopće dopiju. To se događa tipom serijske difuzije, koja obično reproducira obrazac necitiranoga koncepta ili navoda, kojim se izvorni autor zapravo gubi. Dakle, eponimiziranje može voditi paradoksu da je eponimizirani autor prestao biti izravno citiran s bibliografskom referencom, pa je postao toliko potpuno inkorporiran u znanstveni jezik neke discipline da je došlo do fenomena "brisanja uključivanjem". To je vrlo važno za bibliometrijske studije. Citiranje bez bibliografske reference dovodi do toga da su autorova otkrića i ideje "izbrisane", postajući toliko potpuno "uključene" u sadašnji korpus standardnog znanja da se njihov izvor ne unosi u popis niti se spominje svaki put (Fernández-Cano i Fernández-Guerrero, 2003., 197). Kako se eponimi šire literaturom pa citiranje nestaje, izvornost bibliometrijskih studija intelektualnog utjecaja struktura potkopana je, jer eponim teži da bude navođen u sekundarnim više nego u primarnom izvoru, a tada je navođen sve manje i manje kod bilo kojeg izvora. Zapravo eponim služi kao implicitno citiranje (Thomas 1992.; Fernández-Cano i Fernández-Guerrero, 2003., 197-198). No takvi društveni procesi mogu imati razne oblike u raznim znanostima.

SPECIFIČNOSTI EPONIMIZACIJE U DRUŠTVENIM ZNANOSTIMA

Eponimi u društvenim znanostima nastaju na više načina i služe različitim svrhama. Ponekad ljudi daju svoje ime nekoj stvari, a ponekad to učine drugi u njihovu čast. Većina eponima nastaje kao i u prirodnim i medicinskim znanostima, pa su na izravan ili neizravan način povezani s djelatnošću i doprinosom osobe po kojoj su dobili ime. Rabe se da se identificira ili sažme neki socijalni odnos ili fenomen. Neki su eponimi moderni, a drugi su stari, pa ih proučavaju studenti povijesti nekog razdoblja (npr. Francuske revolucije). Neki su postali vrlo općeniti i odnose se na golem raspon socijalne misli.

I u društvenim se znanostima eponimizacija ponajprije rabi za nagrađivanje pojedinaca koji su dali važne prinose nekom području. To je posebno tako u ekonomiji, gdje se pojavljuju sofisticirane teorije i gdje postoje visoki tehnički doprinosi. Iako ono što se u ekonomiji naziva zakonima nema isto značenje kao zakoni u prirodnim znanostima, ipak se ekonomski zakoni razlikuju od onih u drugim područjima, npr. u sociologiji i politologiji. Usto u ovim društvenim znanostima ima mnogo eponima koji nisu nastali odavanjem priznanja osobi za izum neke teorije, zakona ili načela. Izvorno se njima zapravo kažnjavalo neku osobu, po kojoj je nazvana neka loša praksa, postupak ili ponašanje. Eponimizacija zato nije samo postupak priznavanja zasluga za izum nekoga postupka, otkrivanje neke teorije ili načela i ne služi samo uspostavljanju jednoznačnih, jednostavnih i točnih termina, koji omogućuju znanstvenu komunikaciju. Ona ujedno služi da se trajno etiketira određena praksa ili ponašanje kao loša ili pogubna za društvo.

Specifičnosti i razlike između pojedinih društvenih znanosti pokazuju se i na razini procesa eponimizacije. U ekonomiji tako imamo dosta zakona, teorema, mjernih tehnika i teorija koji su nazvani po jednoj osobi ili po više osoba te se rabe kao tehnički termini u neutralnom značenju. Tako u *Ekonomskom leksikonu* Leksikografskog zavoda i Masmedije (1995.) nalazimo niz zakona i teorema – Coaseov teorem, Engelovi zakoni, Eulerov teorem, Gossenovi zakoni, Greshamov zakon, Haavelmov teorem, Marshall-Lernerov teorem, Modigliani-Millerov teorem, Okunov zakon, Ricardov teorem, Sayov zakon, Walrasov zakon. Mnogi od njih su postavke, tvrdnje ili teorije, drugi empirijske generalizacije, a treći društvene tendencije. U istom leksikonu nalazimo i niz indeksa, funkcija, krivulja i koeficijenata – Bainov indeks, Fisherov indeks, Ginijev koeficijent, Lafferova krivulja, Lorenzova krivulja, Paascheov indeks, Phillipsova krivulja, Swanov dijagram i sl. Svi takvi eponimi nastali su izravno ili neizravno po onome tko ih je formulirao ili mu se pripisuje da je dao prvu postavku.

Osim toga, ti su eponimi izraz nastojanja da se ekonomija kao znanost razvija prema modelu prirodnih znanosti, posebno matematike. Međutim, ekonomija je društvena znanost, u kojoj se pojmovi stvaraju na drukčiji način i imaju drukčije značenje. Ekonomski eponimi ulaze u polje interesnih i vrijednosnih razlika i sukoba. Niz eponima – kejnzijizam, kejnzijanci, neokejnzijanci, fridmanovci, maltuzijanizam, rikardijanci i sl., imaju različita značenja za pristaše i protivnike, pa su i predmet ideoloških sukoba. Napokon, proces eponimizacije općenito je drukčiji i ima druge faze, jer velik broj eponima ima izravne društvene posljedice. Specifičnost procesa eponimizacije može se ilustrirati na nastanku i širenju eponima Greshamov zakon i Tobinov porez. *Greshamov zakon*, u monetarnoj ekonomiji, načelo koje kaže da ako metalni novac, koji služi kao zakonsko sredstvo plaćanja, sadrži metal različite vrijednosti, onda će manje vrijedni komadi služiti za plaćanje, a vredniji će nestati iz optjecaja; ili posve skraćeno: ako u jednoj zemlji optječe novac kovan iz dva metala, lošiji novac potiskuje iz optjecaja onaj bolji. Zakon je izumljen da opiše probleme koji su se pojavili zbog umjetnoga fiksiranja cijena zlata i srebra, ali se pokazao primjenjivim na široko područje monetarnih režima gdje je god valutna supstitucija bila moguća.⁴ Eponim je nazvan po Thomasu Greshamu, engleskom trgovcu i financijeru (1519. – 1579.), koji je bio član prvoga savjeta kraljice Elizabete I. Engleske, financijski agent Kruno do 1574., utemeljitelj Londonske burze i Gresham Collegea u Londonu. Pripisuje mu se da je 1560. zapazio tendenciju da kod jednake nominalne vrijednosti lošiji novac istiskuje iz prometa onaj bolji. Zapravo takav je uvid sadržan u kraljevskoj proklamaciji iz 1560., a bilo je poznato da je Gresham imao velik utjecaj na Elizabetu kao savjetnik u valutnoj reformi. No u njegovim spisima takva stava nema. Ekonomist Henry D. MacLeod nazvao je 1858. taj zakon po njegovu imenu u djelu *Elements of Political Economy* te su ga ubrzo prihvatili vodeći ekonomisti (npr. W. S. Jevons 1875. u djelu *Money and Mechanism of Exchange* naziva ga "općim zakonom ili načelom optjecaja novca, koji je g. MacLeod opravdano nazvao Greshamovim zakonom ili teoremom" i definira kao "zakon koji ukratko kaže da loš novac istjeruje dobar novac, ali dobar novac ne može istjerati loš novac"). MacLeod navodi i druge kao moguće preteče, npr. Aristofanove *Žabe*, kao najranije priznanje takva stava. Neki dokazuju da ga je prije Greshama poznao Nikola iz Oresmea (oko 1360.), a formulirao Nikola Kopernik 1526. Međutim, zakon je pripisan Greshamu zbog njegovih općih i posebnih zasluga te se pod njegovim imenom održao i proširio, pa se nalazi u svim udžbenicima monetarne ekonomije ili ekonomskim rječnicima, a tako i u najuglednijem *Palgrave Dictionary of Economics*. Bit zakon ili teorema – loš novac istjeruje dobar novac – s vremenom je dobio

šire značenje. Tako u analizi globalizacije John Gray (Gray, 2002., 95-115) navodi da "varijanta Greshamova zakona" koja odgovara razvoju globalne ekonomije glasi "loš kapitalizam istjeruje dobar", a upućuje na tendenciju da globalna slobodna tržišta podržavaju najgore oblike kapitalizma te zakonodjerno vode zamjeni "dobrih" socijalno-tržišnih modela kapitalizma "lošim" modelima kapitalizma, koje obilježuje masovna nezaposlenost, snižavanje ekoloških standarda, kresanje socijalnih fondova i sl. Eponim *Tobinov porez* ima drukčiji nastanak i širenje. To je popularni naziv za porez na valutne transakcije (*currency transaction tax* – CTT) kako bi se smanjila kolebanja financijskih tržišta koja uzrokuje međunarodni špekulativni kapital i obranio devizni tečaj od špekulativnih napada te osigurala sredstva za financiranje međunarodnih javnih projekata. Predložio ga je 1978. nobelovac James Tobin u članku "A proposal for international monetary reform" u časopisu *Eastern Economic Journal*. Tobin je predložio uvođenje poreza na valutne transakcije koji bi mnoge špekulativne pothvate učinio neprofitabilnima i financijske sustave manje kolebljivima, a stvorio bi prostor za veću autonomiju država u vođenju ekonomske politike. Isprva je ideja ostala u strogo znanstvenom krugu te se naziv pojavio kao što nastaju eponimi u drugim znanostima. Međutim, nakon izbijanja meksičke krize 1994., ideja je ušla u široku javnu raspravu i o njoj su objavljeni mnogi članci i knjige, od kojih je najpoznatija M. ul Haq, I. Kaul i I. Grunberg, *The Tobin Tax* (1996.). Nakon izbijanja financijske krize u Jugoistočnoj Aziji 1997., zahtjev za regulacijom špekulativnoga kapitala pretvoren je u političko stajalište o kojem se raspravlja u parlamentima nekih država (Kanada, Brazil, Francuska, Velika Britanija). Smatra se da bi porez po stopi od 0,5 posto obeshrabrivao špekulativni kapital i osiguravao zaštitu od njegova razornog ekonomskog i socijalnog djelovanja, a istodobno bi stvorio znatna sredstva za socijalni razvoj (ta se sredstva procjenjuju na oko 500 do 1000 milijardi USD). Ideju Tobinova poreza prihvatile su mnoge nevladine organizacije, a neke su se posvetile isključivo promicanju te ideje. Jedna od najaktivnijih jest francuska Asocijacija za oporezivanje financijskih transakcija radi pomoći građanima (ATTAS). Ideja je stekla i mnoge protivnike, od vodećih neoliberalnih ekonomista i političara do međunarodnih financijskih organizacija, a obično se osporava na neizravan način njezinom navodnom neprovedivošću na međunarodnoj razini. Danas Tobinov porez nije samo stručni ekonomski pojam nego široko upotrijebljen politički pojam, oko kojeg se razne političke snage oštro sučeljavaju.

U pravu proces eponimizacije karakterističan je po tome što ima relativno malo eponima, što se proces eponimizacije razlikuje u raznim granama prava, što se eponimi daju ne osobama koje su izravno pridonijele nego onima koji su ne-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 1151-1176

RAVLIĆ, S.:
EPONIMIZACIJA...

izravno zaslužni (npr. time što su poduprli prijedlog zakona) te što se priznanje u nekim granama, npr. u kaznenom pravu, daje ponekad žrtvi, a ne onomu tko je fenomen opisao. Najviše je eponima u međunarodnom javnom pravu, potom u radnom pravu. Tako se, primjerice, u *Rječniku međunarodnog javnog prava* Vladimira Iblera (1972.) navode razne međunarodnopravne doktrine, načela, konvencije, klauzule (npr. Martensova klauzula), dokumenti (npr. Nansenova putovnica), koji su dobili ime po osobama koje su izravno ili neizravno zaslužne za njihovo usvajanje. Pritom kod jednog eponima može biti više zaslužnih, što može izazvati problem oko naziva eponima i njegove upotrebe kao stručnoga termina. Tipičan je primjer *Dragova doktrina*, načelo da se javni dug države ne smije utjerivati oružanom intervencijom vjerovničke države; doktrina na temelju koje se međunarodnopravno zabranjuje uporaba sile protiv neke države s namjerom da se naplate njezini državni dugovi. Prvotno je sadržana u noti argentinskoga ministra vanjskih poslova Luisa M. Draga upućenoj SAD-u 29. XII. 1902., u kojoj se prosvjeduje protiv blokade nekih europskih država (Velike Britanije, Italije i Njemačke) venezuelskih luka radi prisilne naplate potraživanja od svojih državljana. Usvojena je u obliku Druge haške konvencije 18. X. 1907., koja zabranjuje upotrebu sile pri utjerivanju ugovornih potraživanja od vlastitih državljana. Ta je zabrana sadržana u Povelji UN-a. Teorijsku podlogu dao joj je argentinski pravnik Calvo, pa se ponekad i naziva Calvova doktrina. Spominje se i kao Porterova konvencija (ili Drago-Porterova konvencija) u čast predlagачa te konvencije, delegata SAD-a na Haškoj mirovnoj konferenciji 1907. Iako je za proces eponimizacije u pravu specifično da su brojni eponimi nastali po nekom uglednom zakonodavcu (državniku, političaru, zastupniku) koji je potaknuo ili pomogao da se usvoji neki zakon, ali ga uglavnom nije sastavljao, još je specifičnije obilježje pravne eponimizacije u tome što eponimi mogu nastati po žrtvi nekoga postupka. Takav je eponim *Meganin zakon* (engl. Megan's Law), savezni američki zakon usvojen 1996., koji zahtijeva da svi američki osuđeni seksualni kriminalci (oko 386 tisuća) registriraju boravište u policiji koja o svakoj promjeni obavještava javnost, a dobio je ime po djevojčici Megan Kanka, koju je ubio bivši seksualni prijestupnik. Izazvao je velika osporavanja, ali i stekao izvanrednu popularnost u SAD-u, potom i u drugim zemljama, gdje uplašeni roditelji vrše pritisak da ga se kopira. Još je karakterističniji slučaj eponima *Mirandina prava*, obveznoga policijskoga upozorenja osumnjičenom u trenutku uhićenja da se ono što izjavi može upotrijebiti protiv njega, da ima pravo na šutnju, da ima pravo na prisutnost odvjetnika, da će mu odvjetnik

biti određen ako je siromašan te da je bilo kakvo odricanje od ovih prava učinjeno dobrovoljno i svjesno. Ta su prava obvezan dio policijskoga postupka pri uhićenju nakon američkoga sudskog slučaja poznatog pod nazivom "Miranda" ili "Miranda protiv države Arizone", u kojem su optuženom uskraćena njegova ustavna prava prilikom preslušavanja dok je bio uhićen. Eponim je nazvan po meksičkom kriminalcu Ernestu Mirandi (1940. – 1975.), koji je 13. ožujka 1963. uhićen zbog otmice i silovanja osamnaestogodišnje djevojke u Phoenixu (Arizona). Žena ga je identificirala u policijskom prepoznavanju. Policijski dužnosnik nije savjetovao Mirandi da ima pravo na odvjetnika i preslušavao ga je. U početku je negirao optužbu, ali je kasnije potpisao priznanje. Unatoč primjedbi njegova odvjetnika, Mirandino priznanje uzeto je kao dokaz u procesu u kojem je proglašen krivim. Izgubio je na prizivnom sudu, ali je na Vrhovnom sudu presuđeno u njegovu korist. Razlog je bio što je upotreba Mirandina priznanja u procesu bila nedopustiva, jer nije bio upozoren na svoje pravo na odvjetnika i pravedno zaštićen protiv samooptuživanja, a Peti amandman jamči da osoba ne može biti natjerana na svjedočenje protiv sebe. Dio eponima pravo (ustavno pravo) dijeli sa sociologijom (politička sociologija) i politologijom, a odnose se na područje izbora i izbornoga prava.

Eponimizacija u sociologiji ima sličnosti s ekonomijom u primjeni različitih indeksa i ljestvica, koje imaju neutralan i tehnički karakter. Takvi su eponimi Bogardusova ljestvica socijalne distance, Likertova ljestvica, Alfordov indeks, Lazarsfeldov indeks i sl. I u sociologiji ima niz zakona i teorema koji imaju karakter tvrdnje, postavke ili empirijske generalizacije. Međutim, u sociologiji, mnogo više nego u ekonomiji, a pogotovo u pravu, ima eponima koji su vrijednosno obilježeni i njihovo značenje ovisi o onome tko ga rabi i na koga se primjenjuju. Neki se od njih upotrebljavaju kao neutralni termini, ali nekima se pridaje specifično ideološko značenje. To se ponajprije odnosi na razne škole mišljenja ili naučavanja, kao što su eponimi kontizam, dirkemovci, marksizam, sensimonizam, darvinizam, neodarvinizam, fordizam i sl. Neki eponimi izvorno su imali pejorativno značenje, ali su dobili znanstveni karakter kao oznake za tipove vladanja i vlasti, prije svega zato što su ih prihvatili istaknuti socijalni znanstvenici. Max Weber je tako zaslužan za precizno označavanje termina cesarizam (*Gospodarstvo i društvo*), a Karl Marx za etabliranje pojma bonapartizam (*Građanski rat u Francuskoj*). Postoje i eponimi koji su nastali zato da se etiketira neka negativna pojava ili ponašanje, pa su uvelike zadržali taj pejorativni karakter. Takav je npr. eponim *šovinizam*, koji označuje pretjerano i slijepo rodoljublje, veličanje vrednota vlastitoga naroda i

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 1151-1176

RAVLIĆ, S.:
EPONIMIZACIJA...

podcjenjivanje drugih naroda, militantni nacionalizam, a u novije doba i negiranje jednakih prava žena. Eponim je nastao po Napoleonovu vojniku Nicolasu Chauvinu, koji je nakon Napoleonova poraza stalno izražavao podršku svrgnutom caru, što ga je učinilo smiješnim fanatikom u njegovu rodnom selu. Njegova domoljubna revnost i fanatizam učinili su ga predmetom stalna ismijavanja, pa je prikazan u pjesmama, anegdotama i karikaturama onoga vremena, a osobito u komediji koju su napisala braća Charles i Jean Cogniard *La Cocarde Tricolore* (1831.), gdje patriotski čudak kaže: "Je suis français, je suis Chauvin". Izraz se u Francuskoj proširio u javnosti osobito za vladavine Louisa Philippea, a poslije je i u Europi i u svijetu počeo označavati svaki oblik krajnjega nacionalizma i isključivosti. Izraz se obično rabio za odnose između država i nacija i postupno je stekao status retoričkog oružja u međugrupnim sukobima. Upravo je Merton zaslužan za jasnije sociološko definiranje toga eponima. U članku "The perspectives of insiders and outsiders" iz 1972. on mu je proširio značenje na "ekstremnu glorifikaciju bilo koje socijalne formacije" (Merton, 1973., 109). "Šovinizam dobiva najpotpuniji ideološki izraz kad su grupe podvrgnute pritisku oštrog sukoba". Pod pritiskom rata, na primjer, "poznato je da znanstvenici krše vrijednosti i norme univerzalizma u kojima su socijalizirani, dopuštajući da njihov status državljanina dominira nad njihovim statusom znanstvenika." Izbijanjem Prvog svjetskog rata mnogi su se znanstvenici oglasili "vlastitom markom šovinizma". Etnocentrizam nije povijesna konstanta, on se pojačava u posebnim uvjetima oštrog socijalnog sukoba. U njemu dotad uglavnom nemoćni kolektiviteti stječu socijalno provjeren osjećaj sve veće moći, a njegovi članovi iskustvo intenzivne potrebe za samoafirmacijom. U tim uvjetima kolektivno samoglorificiranje, koje se može u nekoj mjeri naći među svim grupama, postaje predvidljiv i pojačavajući protuodgovor na dugotrajno podcjenjivanje izvana. Kao što su uvjeti rata među državama dugo proizvodili hiperpatriotizam među državnim etnocentricima, tako su u SAD-u međugrupni sukobi potkraj 1960-ih proizveli težnju prema hiperlojalnosti među rasnim, spolnih, dobnim ili religijskim etnocentricima (Merton, 1973., 109-110).⁵ Već smo opisali i dva eponima u sociologiji kojima je Merton izravno pridonio – Thomasov teorem i Matejev efekt. U ovom je kontekstu zanimljiviji proces eponimizacije Thomasova teorema. Thomasov teorem, koji kaže da ako ljudi definiraju situaciju kao realnu, ona je realna u svojim posljedicama, bitan je postulat simboličkog interakcionizma i podrazumijeva da ljudi ne reagiraju samo na objektivne značajke neke situacije nego i na značenje koje situacija za njih ima. Vrlo je važan u sociologiji i politologiji, jer

podrazumijeva da se analiza društva ne može usmjeriti samo na tzv. objektivne činitelje neke pojave nego i na to kako tu pojavu shvaćaju sami akteri. Formulirao ga je američki sociolog William I. Thomas, a zasluge za njega pripisuju se i njegovoj supruzi Dorothy Swaine Thomas, koja je bila koautorica knjige *The Child in America* (1928.), u kojoj je formuliran (kasnije se pokazalo da je teorem isključivo djelo W. I. Thomasa; vidi: Merton, 1995.). Teorem je prvi zamijetio sociolog i socijalni psiholog Kimball Young te mu je dao posebnu važnost uvrštavajući ga kao epigraf za poglavlja u dvjema knjigama – *Social Psychology* (1930.) i *Social Attitudes* (1931.). Već sljedeće godine sociolog Howard Becker šire ga je naveo na osnovi Younga. Daljnja povijest već je navedena. U članku "Science and the social order" iz 1938. Robert K. Merton opisuje Thomasovu formulaciju kao "W. I. Thomasov sociološki teorem" (Merton, 1957., 545). Otada se ona rabi kao Thomasov teorem. O značenju teorema Merton je prvi put pisao u članku "The self-fulfilling prophecy" iz 1948., označujući ga "teoremom temeljnim za društvene znanosti" (Merton, 1957., 421), a najcjelovitije u članku "The Thomas Theorem and the Matthew Effect" (1995.).

U sferi političkoga svakodnevno nastaje najveći broj eponima, pa zato u politologiji, koja je disciplinarno usmjerena prema toj sferi, ima više eponima nego u drugim društvenim znanostima. No kako je sfera političkoga predmet proučavanja i sociologije, odnosno njezine discipline političke sociologije, velik broj političkih eponima ne pripada samo politologiji. Ipak, politološki rječnik ima najveći broj eponima. To je ponajprije rezultat specifične prirode njezina predmeta, koji stvara polje vrijednosno-interesnih sukoba, ali i nastojanja same discipline da se konstituiru u empirijsku znanost sa strogim pojmovnim aparatom i empirijskim tehnikama. Odatle politologija ima niz teorema, postupaka, kvota, metoda, pravila, što je osobito često u izbornim studijima. Tako u *Izbornom leksikonu* Mirjane Kasapović (2003.) nalazimo mnogo takvih eponima kao naslove članaka: Adamsova metoda, Andraeova metoda, Bordino pravilo, Condorcetov pobjednik, DžHondtova metoda, Droopova kvota i sl. Tu je najzanimljiviji slučaj Thomasa Harea (1806. – 1891.), po kojemu su nastali eponimi Hareov sustav (sustav pojedinačnoga prenosivog glasa) i Hareova kvota (postupak pretvaranja glasa u mandate koji se rabi u razmjernim sustavima). Ideju prenosivoga glasa Hare je razvio u pamfletu iz 1857. *The Machinery of Representation*, a cijeli sustav razradio je u raspravi *The Election of Representatives, Parliamentary and Municipal* (1859.). Već u travnju 1859. za njegov se izum zainteresirao John Stuart Mill, koji je skovao oba eponima i o Hareovu postupku na-

pisao prave panegirike, a kao parlamentarni zastupnik neuspješno je pokušao 1867. ishoditi njegovo usvajanje. Millovi brojni spisi i govori, a osobito njegova slavna knjiga *Razmatranja o predstavničkoj vladavini* (1861.), učinili su eponime popularnim, pa kad se pojavljuju u drukčijim oblicima, zadržavaju i Hareovo ime (npr. Hare-Niemeyerova metoda). Time je u Mertonovu smislu Hare dobio važno priznanje. Drukčiji tip "priznanja" dobio je Elbridge Gerry (1744. – 1814.), guverner Massachusettsa (1810. – 1812.) i kasnije potpredsjednik SAD-a (1813. – 1814.), u obliku eponima *gerrymandering*, koji označuje krojenje izbornih okruga u korist vladajuće stranke. Iako guverner Gerry nije bio prvi koji je primjenjivao taj oblik izborne geografije, zbog njegova značaja i posljedica, ali i narasle javne svijesti o nepoštenosti takvih postupaka, eponim je isprva zahvaljujući tisku ušao u široku upotrebu upravo po njemu. U međunarodnim odnosima nastaje niz vanjsko-političkih doktrina koje su nazvane po moćnim osobama za čijega su vladanja formulirane ili su se počele primjenjivati, kao što su Monroeova doktrina, Brežnjevljeva doktrina, Bushova doktrina. U povijesti političkih ideja – eponimizacija označuje i priznanje doprinosa i proces kritičke tvorbe pojmova jasnim i preciznim određivanjem fenomena. Tu se pojavljuje kao tipičan slijed faza: najprije protivnici nazovu fenomen po nositelju, naziv u pozitivnom značenju prihvate pristaše, potom dobiva različito značenje ovisno o uporabi u znanosti ili publicistici te se ustaljuje kao tehnički termin s preciznim značenjem. Takav je slučaj s eponimom *lenjinizam*. Izvorno je to bio pejorativni pojam koji su upotrebljavali protivnici boljševika u radničkom pokretu da bi istakli Lenjinov otklon od Marxa i marksizma. Nakon Lenjinove smrti u boljševičkoj partiji i komunističkom pokretu lenjinizam se rabi u pozitivnom značenju za marksističku misao i političku doktrinu V. I. Lenjina, pa ga je u predavanju na Sverdovljevu univerzitetu 1924. Staljin nazvao marksizmom epohe imperijalizma i proleterske revolucije. Pod nazivom marksizam-lenjinizam postaje službena partijska i državna ideologija SSSR-a. Nakon raspada SSSR-a i gubitka monopolnoga položaja, to je općeprihvaćeni naziv za tip totalitarne ideologije koja se zasniva na Lenjinovim idejama i praksi.

Istraživanje procesa eponimizacije u društvenim znanostima podrazumijeva širi i kompleksniji teorijski okvir. Mertonovi uvidi pružaju plodna polazišta, posebno za analizu eponimizacije kao priznanja znanstvenih zasluga. No valja ih proširiti u svjetlu kritičkih analiza procesa eponimizacije te posebno razmatranja specifičnosti proizvodnje društvenoznanstvenih eponima, kao i oblika njihove socijalne recepcije. Naime, u društvenim znanostima eponimizacija nije samo

socijalno nagrađivanje zaslužnih nego i socijalno etiketiranje i kažnjavanje. Čak i kao nagrada, njihova je tvorba drukčija nego u prirodnim znanostima, a i osobe kojima je nagrada namijenjena i tip priznanja je različit. Taj proces, osim već spomenutoga, mogao bi se ilustrirati nastankom i promjenom značenja eponima *bojkot*, koji je standardni pojam u ekonomiji, pravu, sociologiji i politologiji. Navode ga spomenuti rječnici, ali i mnogi drugi, kao što je npr. u pravu ugledni *Black's Law Dictionary* (7. izd., St. Paul, 1999.). Usto, bojkot je postao potpunim eponimom, koji je postupno izgubio vezu sa svojim korijenom. Napokon, eponim je nastao uglavnom slučajno, mogao se zvati i drukčije. Naime, bojkot znači prijekid ekonomskih i drugih odnosa s određenom osobom, grupom, državom ili grupom država radi gospodarskoga, političkoga, moralnoga ili drugog pritiska i iznuđivanja zahtijevanih ustupaka. Kao način političke i ekonomske borbe njime su se služili i radnici i kapitalisti kako bi iznudili svoje zahtjeve; posebnu vrstu bojkota primjenjivali su radnici prema štrajkolomcima i neorganiziranim radnicima da bi ih privukli u svoju organizaciju. Bio je i političko sredstvo u pokretu za građanska prava u SAD-u 1950-ih i 1960-ih (bojkotirane su trgovine i poduzeća koje su diskriminirale Crnce). U odnosima država najčešće se primjenjuje u obliku sustavnoga suzdržavanja od kupovanja proizvoda one države prema kojoj se bojkot primjenjuje. Najpoznatiji slučajevi bojkota u suvremenim međunarodnim odnosima jesu Južnoafrička Republika u razdoblju apartheida i Irak nakon Zaljevskoga rata. Eponim je nazvan prema žrtvi toga postupka, engleskom časniku i upravitelju imanja u Irskoj Charlesu Cunninghamu Boycottu (1832. – 1897.), a njegova se primjena proširila s pojedina na grupe, organizacije, države i grupe država. Naziv eponima mogao je biti parnelizam, po irskom političaru, predsjedniku Zemljišne lige, Charlesu Stewartu Parnellu, koji ga je smislio i potaknuo njegovu primjenu u rujnu 1880. Usto, netko drugi je mogao biti prvom žrtvom toga postupka, pa bi vjerojatno bio nazvan po njemu. Ali Boycott se isticao svojim krutim otporom kampanji Lige, čime je postao gotovo idealnom žrtvom, pa je Parnellov način borbe primijenjen najprije protiv njega. Naime, kad je Zemljišna liga, osnovana 1879., zahtijevala 1880. smanjenje zakupnine za 25 posto zbog loše žetve, Boycott i drugi upravitelji odbili su taj zahtjev, a Boycott je pokušao i izbaciti zakupce. Tada je Charles Stewart Parnell, predsjednik Zemljišne lige, predložio zakupcima da izbjegavaju svaki odnos s onima koji ne žele smanjiti zakupninu. Stoga je Boycott morao uzeti radnu snagu izvan svoga okruga, a njega i njih čuvali su britanski vojnici. Da stvar bude gora, on se obratio londonskom tisku za potporu protiv

neprijateljskih Iraca.⁶ Izraz se iz Irske proširio u Englesku, a potom u druge zemlje, pa je postupno dobio današnje značenje u ekonomiji, pravu, sociologiji i politologiji te u svakodnevnom govoru.

ZAKLJUČAK

Robert Merton u više se radova pozabavio procesom eponimizacije i njegovim socijalnim uvjetima kao značajnim područjem sociologije znanosti. Pokazao je da istraživanje eponimizacije pridonosi razumijevanju procesa nastanka i širenja znanstvenih spoznaja, koji se temelji na djelovanju institucionaliziranoga sustava poticanja znanstvenih spoznaja i specifičnom načinu stjecanja privatnoga vlasništva u znanosti. Eponimizacija je za Mertona važan mehanizam priznavanja znanstvenih doprinosa u socijalno poticajnom sustavu povećavanja znanja. Izostanak nužne kritičke recepcije Mertonovih polazišta i uvida utjecao je na to da sociološko istraživanje eponima i eponimizacije nije otišlo dalje od njegovih uvida.

U ovom radu nastojali smo pokazati domašaje i granice Mertonova pristupa u analizi eponimizacije u društvenim znanostima. Mertonov rad daje utemeljena polazišta, posebno za proučavanje eponimizacije kao priznanja znanstvenih zasluga, pa se njegova elaboracija Matejeva efekta može primijeniti i na eponimizaciju u društvenim znanostima kao priznanje za otkriće nekoga zakona, teorije ili načela. Međutim, istraživanje procesa eponimizacije u društvenim znanostima podrazumijeva širi teorijskoanalitički okvir, koji polazi od Mertonovih uvida, ali uzima u obzir i neke kritike procesa eponimizacije (Garfield, Stigler) te posebno poštuje specifičnosti proizvodnje društvenoznanstvenih eponima, kao i oblika njihove socijalne recepcije. Naime, u društvenim znanostima eponimizacija nije samo socijalno nagrađivanje zaslužnih nego i socijalno etiketiranje i kažnjavanje. Čak i kao nagrada, njihova je tvorba drukčija nego u prirodnim znanostima, a i osobe kojima je nagrada namijenjena i tip priznanja razlikuje se. Osim specifičnosti eponimizacije u društvenim znanostima, u konkretnoj analizi pojedinih procesa eponimizacije pokazuju se i razlike između pojedinih društvenih znanosti. Dok u ekonomiji Matejev efekt uvelike djeluje onako kako ga je opisao Merton, djelovanje tog efekta drukčije je u pravu, a pogotovo u sociologiji i politologiji, čiji predmet stvara polje vrijednosno-interesnih sukoba, pa u njima značenje eponima znatno ovisi o onome tko ga rabi i onome na koga se primjenjuju. Društvene se znanosti zato pokazuju kompleksnim i izazovnim predmetom istraživanja eponimizacije, pa istraživanje društvenih uvjeta nastanka eponima, njihova ustaljivanja i širenja te mogućih promjena ili proširenja njihova značenja može postati važno područje društvenih istraživanja.

BILJEŠKE

¹ To je utvrdila u disertaciji, koju je pod Mertonovim mentorstvom, napisala 1965. na Sveučilištu Columbia, gdje je nakon doktoriranja postala Mertonova glavna suradnica i supruga. Tri desetljeća kasnije njezina su istraživanja objavljena u knjizi *Scientific Elites: Nobel Laureates in the United States* (Chicago, University of Chicago Press, 1996.).

² Članak je uvršten u knjigu *Social Theory and Social Structure* pod naslovom "Science and democratic social structure", a u knjigu *The Sociology of Science* pod naslovom "The normative structure of science". U njemu je Merton opisao etos znanstvene zajednice, četiri skupa institucionalnih imperativa što ga taj etos objedinjuje, idealne norme prema kojima su znanstvenici orijentirani u međusobnim odnosima: univerzalizam, komunizam, organizirani skepticizam i nepri stranost.

³ Za Mertona je odatle "komunizam znanstvenog etosa nesukladan s određenjem tehnologije kao privatnog vlasništva u kapitalističkoj ekonomiji". Patenti podrazumijevaju isključivo pravo uporabe ili ne-uporabe, jer su pravno zaštićeni kao apsolutno vlasništvo. To pokazuje diskrepanciju u shvaćanju intelektualnoga vlasništva i izaziva konfliktnu situaciju, koju znanstvenici nastoje riješiti na razne načine (Merton, 1973., 275).

⁴ Taj zakon i danas djeluje u inverznome obliku (bijeg iz lošijeg novca u bolji). Tako dolarizacija u zemljama Latinske Amerike ili eurizacija u nizu zemalja Jugoistočne Europe može biti današnji primjer da "dobar novac istiskuje onaj loš".

⁵ Kako to pokazuje urednik Mertonove *Sociologije znanosti* Norman Storer, Merton je bio potaknut rastom kolektivne svijesti o etničkim, rasnim i rodnim identitetima, u kojima središnjim postaju stavovi da "jedino Crnci mogu razumjeti Crnce" ili da "jedino žene mogu razumjeti žene". Za njega je pitanje da li monopolistički ili povlašteni pristup znanju, ili isključenost iz njega, proizlazi iz nečije grupne pripadnosti ili društvenoga položaja. Zato takvi zahtjevi mogu izrasti unutar različitih sektora nekoga društva, ili supkultura unutar njih, i to kad se oni nađu u potpunom ideološkom sukobu (Merton, 1973., 6).

⁶ Iako je stekao simpatije Engleza, Boycott je ubrzo napustio Irsku. Premijer Gladstone, koji se često koristio pojmom bojkotiranja, potaknuo je donošenje Zemljišnog zakona 1881., kojim je ublažena irska kriza uspostavom pravedna sudišta za zakupnine.

LITERATURA

Biblija (1993.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

Diodato, V. (1984.), Eponyms and citations in the literature of psychology and mathematics, *Library and Information Science Research*, 6 (4): 383-405.

Eco, U. (2004.), *U potrazi za savršenim jezikom*, Zagreb, HENA COM.

Fernández-Cano, A., Fernández-Guerrero, I. (2003.), Eponymy for research evaluation: Spanish cases from the educational field, *Research Evaluation*, 12 (3): 197-203.

Garfield, E. (1983.), What's in a name: the eponymic route to immortality, *Current Contents / Social and Behavioral Sciences*, 15 (47): 5-16.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 1151-1176

RAVLIĆ, S.:
EPONIMIZACIJA...

Garfield, E. (1985.), *The Awards of Science and Other Essays*, ISI Press, Philadelphia.

Govindarajan, G., Rao, S. (1993.), Scientific history and the educational significance of eponyms in science and medical instruction, *Journal of Instructional Psychology*, 20 (4): 340-346.

Gray, J. (2002.), *Lažna zora*, Zagreb, Masmedia.

Merton, R. K. (1957.), *Social Theory and Social Structure*, 2. izd., Glencoe, Free Press.

Merton, R. K. (1965.), *On the Shoulders of Giants*, New York, Free Press.

Merton, R. K. (1973.), *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations*, Chicago, University of Chicago Press.

Merton, R. K. (1988.), The Matthew effect in science, II: Cumulative advantage and the symbolism of intellectual property, *ISIS*, 79: 606-623.

Merton, R. K. (1995.), The Thomas Theorem and the Matthew Effect, *Social Forces*, 74 (2): 379-424.

Mršić, D. (2000.), *Eponimski leksikon*, Zagreb, Matica hrvatska.

Ruffner, J. (1984.), *Eponyms Dictionary Index*, Detroit, Gale Group.

Stigler, S. (1980.), Stigler's law of eponymy. U: Thomas R. Gieryn (ur.), *Science and Social Structure: A Festschrift for Robert K. Merton*, New York, New York Academy of Sciences.

Thomas, K. S. (1992.), The development of eponymy: a case study of the Southern blot, *Scientometrics*, 24 (3): 405-417.

Trahair, R. C. S. (1994.), *From Aristotelian to Reaganomics: A Dictionary of Eponyms with Biographies in the Social Sciences*, Westport, Greenwood Press.

Turnpenny, P., Smith, R. (2003.), Of eponyms, acronyms and orthonyms, *Nature Reviews / Genetics*, 4 (2): 152-156.

Zusne, L. (1987.), *Eponyms in Psychology: A Dictionary and Biographical Sourcebook*, Westport, Greenwood Press.

Eponymy in Social Sciences: Merton and Sociology of Eponymy

Slaven RAVLIĆ
Faculty of Law, Zagreb

By analysing Merton's contribution to the sociology of eponymy as an essential part of his sociology of science, this paper tries to point at the broader theoretical framework for examining the eponymy process in social sciences and indicate some special characteristics of this process in particular sciences. Merton has shown that as an important institutional mechanism of recognising scientific contributions eponymy is part of a stimulation system for science development and of the specific nature of property in science, since it gives a large and enduring institutional

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 1151-1176

RAVLIĆ, S.:
EPONIMIZACIJA...

reward to scientists. This special nature of eponymy has been named by Merton with the eponym Mathew's Effect, which expresses the cumulative effect of recognising contribution to science and acquiring scientific property. This work is showing the possibilities of Merton's approach by analysing the eponymy in social sciences, where it is not only a reward to those who deserve it but also a social labeling and punishment. Moreover the work observes the particularities of eponymy in social sciences, the way of establishing social-scientific eponyms and the forms of their social reception as well as significant differences among them in relation to the working of Mathew's Effect.

Key words: eponymy, eponyms, sociology of science, Matthew's effect, social sciences

Eponymisierung in den Gesellschaftswissenschaften: Merton und die Soziologie der Eponymisierung

Slaven RAVLIĆ
Juristische Fakultät, Zagreb

Der Verfasser dieser Arbeit ist bestrebt, mittels einer Analyse von Mertons Beiträgen zur Soziologie der Eponymisierung als einem wichtigen Teil seiner Wissenschaftssoziologie, auf den breiteren theoretischen Rahmen zu verweisen, innerhalb dessen der Prozess der Eponymisierung in den Gesellschaftswissenschaften untersucht wird, sowie einige besondere Merkmale dieses Vorgangs in einzelnen wissenschaftlichen Disziplinen zu unterstreichen. Merton hat gezeigt, dass die Eponymisierung ein wichtiger institutioneller Mechanismus zur Anerkennung eines wissenschaftlichen Beitrags ist sowie Bestandteil von Strategien zur Wissenschaftsförderung und besonderen Profilierung des Eigentums im Bereich der Wissenschaft, gelangen Wissenschaftler doch auf diese Weise in den dauerhaften Besitz institutionaler Wertschätzung. Dieses besondere Merkmal der Eponymisierung hat Merton mit dem Eponym "Matthäus-Effekt" zum Ausdruck gebracht, mit dem die kumulative Wirkung eines anerkannten wissenschaftlichen Beitrags und die Erwirkung wissenschaftlichen Eigentums gemeint ist. Die Arbeit verweist auf die Möglichkeit, den Merton'schen Ansatz auch in den Gesellschaftswissenschaften zum Zuge kommen zu lassen, in denen die Eponymisierung nicht nur zur Belohnung verdienstvoller Wissenschaftler vorgenommen wird, sondern auch ein Verfahren zur gesellschaftlichen Etikettierung und Bestrafung ist. Hierbei werden Spezifika der Eponymisierung in den

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 15 (2006),
BR. 6 (86),
STR. 1151-1176

RAVLIĆ, S.:
EPONIMIZACIJA...

Gesellschaftswissenschaften beobachtet, die Art und Weise ihrer Prägung und öffentlichen Rezeption, ferner die fallweise gravierenden Unterschiede in Bezug auf den Matthäus-Effekt.

Schlüsselwörter: Eponymisierung, Eponyme, Wissenschaftssoziologie, Matthäus-Effekt, Gesellschaftswissenschaften